

عنوان مقاله: آسیب های اجتماعی ناشی از فضای مجازی و ارائه راهکارهای عملی

رباب صبوری^۱، سیدرضی آقاسیدی^۲

^۱ عضو هیأت علمی گروه جامعه شناسی توسعه پژوهشکده برنامه ریزی و توسعه

rsaburi89@yahoo.com

^۲ مدیر گروه سازماندهی ساختار و تشکیلات جهاددانشگاهی

Agaseiedi.r@acecr.ac.ir

مقدمه:

در جهان امروز، عرصه جدید ارتباطات به شکل گسترده ای اخبار و اطلاعات مربوط به رویدادها، مسائل اجتماعی، نظرها و ... را بین افراد توسعه داده و زمینه ارتباطات گسترده بین آنها را فراهم آورده است. یکی از مصادیق مهم فناوری پیشرفته، فضای مجازی، ابزارها و موارد مرتبط با آن مانند رایانه، تلفن همراه هوشمند و شبکه اجتماعی است. فضای مجازی در سال های اخیر به صورت حیرت آوری وارد زندگی انسان ها شده است؛ به نحوی که زندگی بدون امکانات آن، دشوار به نظر می آید. حکومت ها، گروه ها و حتی افراد از فضای مجازی در جهت تبلیغ، پیگیری اهداف، بسیج افکار عمومی و غیره به نفع خود استفاده می کنند. در واقع، فضای مجازی امکانات و ظرفیت هایی را در اختیار مخاطبان قرار می دهد که به قدرت مند شدن مخاطب در کنترل دیگران، تاثیرگذاری، نقش آفرینی، تقویت مهارت های ارتباطی، جهان بینی وسیع، کاهش پیش داوری و فراهم آوردن امکان خودابزاری و ایجاد سرمایه های اجتماعی و فرهنگی در سطح جامعه کمک می کند علیرغم جنبه های مثبت، از قبیل جنبه های آموزشی، ارائه خدمات ارتباطی و مواردی از این دست، فضای مجازی با توجه به نوع استفاده از آن دارای جنبه های منفی نیز هست. این روابط در عین حال ممکن است پایه های خانواده را سست کند، افراد را منزوی کند، تعاملات چهره به چهره را کاهش دهد و صمیمیت را کم کند. استفاده کنترل نشده از رایانه، تکامل فیزیکی و رشد اجتماعی و روانی جوان و نوجوان را در معرض خطر قرار می دهد. امروزه فضای مجازی جایگاه ویژه ای در ساختار زندگی اجتماعی داشته و تاثیرات زیادی بر جنبه های مختلف از جمله بر بنیانی ترین نهاد اجتماعی - خانواده - دارد مطالعات نشان می دهد: استفاده از فضای مجازی به علت اینکه فعالیتی زمان گیر است، می تواند بر روابط اجتماعی و خانوادگی و مدت تعامل فرد با خانواده اش تاثیر بگذارد و حتی آن را کاهش دهد (جوادی، ۱۳۸۳).

بنابراین همانگونه که گفته شد با رشد روز افزون اینترنت و افزایش شمار کاربرانی که به اینترنت متصل می شوند، لزوم بررسی تاثیر فضای مجازی بر زندگی اجتماعی کاربران اجتناب ناپذیر به نظر می رسد. اینترنت به عنوان یک وسیله ارتباطی چند رسانه ای که در درون خود دنیایی از اطلاعات را جای داده و چندین رسانه مثل تلویزیون، وسایل چاپی، تلفن و ... را در درون خود ادغام کرده، خصوصیات شرایط پیچیده ای را برای کاربران ایجاد کرده است به نحوی که فضای مجازی در هر محیطی با هر میزان مصرف می تواند بر مخاطبین خود تاثیر خاص خود را داشته باشد. به کمک اینترنت دیگر مخاطب، منفعل نیست که فقط نظاره گر صرف برنامه های رسانه ای باشد، بلکه قدرتی کسب کرده تا با سرعت به محتواها بازخورد نشان دهد، در نحوه تولید محتوا تاثیرگذار باشد و حتی خود به تولید محتوا نیز بپردازد. به واسطه این امکان از یک سو، گروه ها و جنبش هایی که سابقا

قادر به بازنمایی خود و مشارکت در تولید محتوا در رسانه نبوده اند و توسط روابط قدرت موجود به نوعی به حاشیه رانده شده بودند تا حدودی توانسته اند صدا و حضور خود را در این فضا قابل شنیدن نمایند و از سوی دیگر گروه های اجتماعی مجازی که از طریق روابط و تعامل ها در این فضا شکل گرفته اند نیز، فرصت ابراز وجود و دست و پا کردن فرصت هایی برای خود در عرصه های مختلف با اهداف متفاوت به دست آورده اند.

با توجه به سرعت تحولات پیرامون فضای مجازی، می توان پیش بینی کرد که اینترنت به تدریج جایگزین روابط واقعی انسان ها در زندگی روزمره شود و از آنجا که زندگی اجتماعی بر اساس همان روابط و ارتباطات میان انسانی بنا می شود، حضور و استفاده رو به گسترش افراد از فضای مجازی زمینه سست شدن بنیان خانواده به عنوان تکیه گاه و پایه اصلی هر جامعه، فاصله گرفتن افراد از یکدیگر، تجمل گرایی، فردگرایی، مدگرایی، بی اعتمادی نسبت به مسئولان، نشر اکاذیب و ... را فراهم می آورد. بر این اساس توجه به این عرصه جدید و شناخت آسیب های ناشی از آن بر جامعه و ارائه راهکارهای مقابله با این آسیب ها حائز اهمیت است.

ارائه راهکارها و راهبردهای ویژه در زمینه آسیب های اجتماعی با شناخت آسیب هایی که رشد و توسعه را با مشکل مواجه می کند امکانپذیر است در این بین فضای مجازی به عنوان فضایی نوظهور که ظرفیت های بالایی دارا می باشد جدا از جنبه های مثبت به صورت های مختلف سبب به چالش کشیده شدن و آسیب بخش های متفاوت جامعه شده است که در این مقاله صرفا تاثیر جنبه های منفی فضای مجازی بر جامعه مد نظر قرار گرفته و سعی شده است شناخت کلی از آسیب های اجتماعی ناشی از فضای مجازی در بخش های اجتماعی و فرهنگی حاصل شود. هدف این مقاله بررسی آسیب های اجتماعی فضای مجازی و ارائه راهکارهای عملی در این زمینه می باشد در همین راستا پرسشی که این مقاله در پی پاسخ به آن است، این است که آسیب های اجتماعی بالقوه و بالفعل فضای مجازی در ایران کدام اند؟ و چه راهبردهای عملی جهت اصلاح وضعیت موجود می توان ارائه نمود؟

تئوری و پیشینه تحقیق:

گیدنز

طبق نظریه گیدنز، عقاید مربوط به تاثیرهای اینترنت بر کنش متقابل اجتماعی در دو مقوله کلی جای می گیرند. در یک سمت، ناظران و مفسرانی هستند که دنیای اینترنت را پشتوانه شکل های نوین روابط الکترونیکی می دانند که تعامل های چهره به چهره کنونی را یا تقویت و یا تکمیل می کنند. افراد به هنگام سفر یا کار در خارج، می توانند با استفاده از اینترنت به طور مرتب با دوستان و بستگان خویش در ارتباط باشند؛ دوری و جدایی قابل تحمل تر می شود. اینترنت امکان شکل گیری انواع نوین روابط و مناسبات را نیز فراهم می آورد: کاربران «بی نام و نشان» شبکه می توانند در فضای مجازی باهم ملاقات کرده و درباره موضوعات مورد علاقه خویش گفتگو کنند. این تماس های مجازی گاه تبدیل به دوستی های تمام عیار می شود و یا حتی به ملاقات های حضوری می انجامد. بسیاری از کاربران اینترنت عضو اجتماعات فعال اینترنتی هستند که به لحاظ کیفی متفاوت از اجتماعاتی است که آنان در دنیای فیزیکی ساکنان آن هستند. دانش پژوهانی که اینترنت را افزوده مثبتی به تعامل انسانی می دانند، این استدلال را مطرح می کنند که اینترنت موجب وسعت و پرمایگی شبکه های اجتماعی مردم می شود (گیدنز، ۱۳۸۶: ۶۸۰).

گیدنز از جمله جامعه شناسانی است که بیم آن دارند که گسترش فناوری اینترنت به انزوا و انفراد اجتماعی روز افزون منجر شود. بنا به استدلال وی، یکی از آثار و عواقب دسترسی فزاینده به اینترنت در خانوارها این است که مردم اوقات مفید خود را کمتر با خانواده و دوستان می گذرانند. اینترنت، همواره با تیره و تار شدن مرزهای میان کار و خانه در حال تصرف زندگی خانگی است (همان: ۶۸۳-۶۸۱).

نظریه شبکه:

در رهیافت نظریه شبکه، **گرانو وتر** بر اهمیت پیوندهای سست تاکید می ورزد. او میان پیوندهای «نیرومند» مانند پیوندهای میان افراد و آشنایانشان، تمایز قائل می شود. وی عقیده دارد: فردی که از پیوندهای سست برخوردار نباشد، خود را در یک گروه سخت در همبافته منزوی می یابد و درباره آنچه در گروه های دیگر و نیز در جامعه گسترده تر می گذرد، بی اطلاع می ماند. بنابراین پیوندهای سست از انزوای یک گروه جلوگیری می کنند و به افراد گروه اجازه می دهند تا در جامعه گسترده تر بهتر ادغام شوند. هرچند گرانو وتر بر اهمیت پیوندهای سست تاکید می ورزد، بی درنگ این را نیز آشکار می سازد که «پیوندهای نیرومند نیز بی ارزش نیستند». برای مثال، مردمی که پیوندهای نیرومند دارند، از انگیزه بیشتری برای یاری رسانی به یکدیگر برخوردارند. در جوامع ماقبل نوین، مکان بیشتر با حضور مکانی تعریف می شد و از همین روی خصلتی محلی داشت. در مورد خانواده و همسایگان می توان صحبت از پیوندهای نیرومند به میان آورد، ولی خویشاوندان و از همه مهم تر دوستان، به دلیل اینکه روابطشان فرامحلی است بیشتر روابط به صورت غیرمستقیم و از طریق ابزار الکترونیکی صورت می گیرد. با فرا رسیدن نوگرایی، مکان بیش از پیش از محل جدا شد و برقراری روابط با کسانی که در محل حضور ندارند و در فاصله ای بس دور از ما قرار گرفته اند، بیش از پیش امکان پذیر شده است (ریترز، ۱۳۷۴: ۵۷۹-۵۷۴).

نظریه حباب فیلتر^۱

یکی از نظریه هایی که به ابعاد نامطلوب تکنولوژی های ارتباطی می پردازد، نظریه حباب فیلتر است که در سال ۲۰۱۱ توسط الی پاریسر^۲ مطرح شد. براساس این نظریه، تکنولوژی های جدید ارتباطی سبب شده اند در فضای مجازی، در زندگی شخصی شده به سر ببریم. در این فضا، اطراف هر فرد را کسانی فراگرفته اند که مانند او فکر می کنند و علایق مشابهی داند. به دلیل شخصی سازی اطلاعات آنچه به دست فرد می رسد، مواردی است که مطلوب، آشنا و مورد علاقه وی است. به این ترتیب فرد متوجه نمی شود که چه مطالبی از دید وی پنهان مانده است. به دیگر سخن، کاربر، خود را از یک سری اطلاعات محروم می کند و علاقمندی های گذشته، آنچه را که در آینده در معرض دید او قرار می دهد تعیین می کند. به این ترتیب پیش بینی ناپذیری و امور اتفاقی به حداقل می رسند. حباب نامرئی است و کاربر از وجود فیلتر بی اطلاع است و به جستجوی اطلاعات جدید نمی رود بلکه اطلاعات هستند که به سوی وی می آیند (بهمنی و محمدی شکیبا، ۱۳۹۴: ۱۲۶).

دریغوس:

¹ The Filter Bubble Theory

² Eli Pariser

دریغوس عقیده دارد: استفاده از شبکه درگیری فرد در دنیای فیزیکی و اجتماعی را کاهش می دهد. این امر به نوبه خود درک فرد از واقعیت و از معنای زندگی خودش را کاهش می دهد. در حقیقت به نظر می رسد، هرچه بیشتر از شبکه استفاده می کنیم، ما را به دنیای غیرواقعی، تنها و بی معنی دیگران می کشاند(دریغوس، ۱۳۸۳: ۱۶۱).

باومن:

هرچه انسان به تنوع همجواری مجازی بیشتر توجه کند و بشتر آن را فراگیرد، وقت کمتری را به کسب و به کارگیری مهارت های لازم برای همجواری غیرمجازی اختصاص می دهد(باومن، ۱۳۸۴: ۱۰۹).

استون:

استون معتقد است: فضای مجازی به عنوان رسانه ای با «پهنای باند پایین» در مقایسه با تعامل چهره به چهره، فرصت بیشتری برای دخیل کردن فرایندهای تفسیر، تخیل و آرزوهای طرفین در گفتگو، فراهم می آورد. همچنین میلر معتقد است: ارتباطات الکترونیکی دامنه جدیدی از چارچوب های تعامل را با آداب و رسومی مخصوص وضع می کند که اگر چه آشکارا از تعاملات دنیای واقعی یا حضور فیزیکی فقیرترند، اما فرصت ها و چالش های جدیدی را در راه ارائه و نمایاندن خود در دنیای کنونی فراهم می کنند(ذکایی و خطیبی، ۱۳۸۵: ۱۸۰-۱۷۸).

در پژوهش های داخلی علی محمد جوادی در تحقیقی با عنوان «بررسی تاثیر اینترنت بر ارزش های خانواده در بین دانش آموزان دبیرستانی ناحیه ۳ مشهد» نشان داد: میزان پذیرش در اینترنت، بیشتر وارد فضای صمیمیت شدن و میزان استفاده از اینترنت تاثیر منفی بر ارزش های خانوادگی دارد. در این تحقیق ۴۵ درصد از پاسخگویان، کاربر اینترنتی هستند که بین مکان استفاده از اینترنت و استفاده روزانه و هفتگی و ماهانه از اینترنت و اهمیت قائل شدن دانش آموزان به زندگی خانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد(جوادی، ۱۳۸۳).

ملک احمدی و همکاران(۱۳۹۳) در پژوهش خویش به این نتیجه رسیده اند که استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی سبب کاهش فعالیت زوجین در خانواده شده و کاهش ارتباطات و تعاملات رو در روی زوجین را به دنبال دارد.

اینون و هلسپر^۳(۲۰۱۳) در بررسی تاثیرات استفاده از اینترنت بر روابط زوجین در خانواده به این نتیجه رسیده اند که اینترنت بر روابط زوجین در خانواده به این نتیجه رسیده اند که اینترنت می تواند این روابط را در درون خانواده با تهدید مواجه ساخته و خانواده را از هم بپاشد. هرچند اینترنت ممکن است تاثیرات مثبتی هم داشته باشد، اما برای دستیابی به این تغییرات مثبت مسائل دیگری از جمله آموزش لازم است.

لایت بورن^۴(۲۰۰۹) با تحلیل محتوای نوشته های مربوط به مزاحمت های اینترنتی، به این نتیجه می رسد که مزاحمت اینترنتی از جهات بسیاری شبیه به مزاحمت در جهان واقعی است. هرچند مزاحمت های اینترنتی در آمریکا تنها یک چهارم از کل مزاحمت ها را تشکیل می دهد، اما از نظر لایت بورن این مزاحمت می تواند اثرات عاطفی و جسمی ناگواری داشته باشد. همچنین لایت بورن از روند رو به افزایش این نوع مزاحمت و خطرات آن برای جامعه به عنوان امر مهمی که کنشگران اجتماعی باید بدان توجه کنند، یاد می کند. (۱۵)

³ Eynona & Helsperb

⁴ Lightburn

موریسون^۵ (۲۰۰۸) با انجام دو پیمایش و اجرای یک پژوهش آزمایشگاهی به این نتیجه می‌رسد که به کار بردن چهرک(آواتار) و تصاویر مثبت برای بازنمایی خود در روابط اینترنتی می‌تواند بر درک فرد متقابل تاثیر بگذارد و اعتماد او را جلب کند. وی به خطرات این اعتماد خود به خود و همچنین قابلیت های این ویژگی روابط اینترنتی برای تجارت و تبلیغات اشاره می‌کند.

مواد و روش ها

روش اصلی این مطالعه، با توجه به ماهیت نظری آن توصیفی-تحلیلی است. بر این اساس در این تحقیق سعی شده تصویرسازی کلی از آسیب های اجتماعی ناشی از فضای مجازی بر جامعه ارائه شود. در این تحقیق برای گردآوری اطلاعات از روش فیش برداری از اطلاعات کتابخانه ای و اینترنتی استفاده شده است. سوال اصلی که این مقاله در پی پاسخگویی به آن می باشد، این است که چه آسیب هایی ناشی از فضای مجازی جامعه را تحت تاثیر قرار می دهد.

نتایج و بحث

فضای مجازی به هیچ وجه یک فضای بی طرف و خنثی نیست. این فضا متشکل از فرصت ها و آسیب های متعددی می باشد که پیش روی افراد، گروه ها، جامعه، حکومت و دولت ها است. در این راستا باید با کسب آگاهی و شناخت دقیق و واقع بینانه این فضا به صورت ها و از جنبه های مختلف میزان بهره وری از فرصت های ناشی از این فضا را بالا برد و تا سرحد امکان تهدیدها و آسیب های ناشی از فضای مجازی را برکشور، حکومت، دولت و جامعه کاهش داد تا بتوان خود را برای رقابت ها و پیشرفت های آتی که بیشتر آن ناشی از فضای مجازی می باشد آماده کرد. برای درک بهتر آسیب های اجتماعی فضای مجازی، این آسیب ها در بخش های مختلف طبقه بندی شده و در زیر بیان می شود:

مسائل اجتماعی شدن^۶

اجتماعی شدن فرایندی است که کودکان، یا سایر اعضای جدید جامعه، روش زندگی جامعه خویش را می آموزند. اجتماعی شدن مجرای اصلی و اساسی انتقال فرهنگ در طول زمان بین نسل هاست. فرایندی مادام العمر است که در طی آن رفتار انسان توسط کنش های متقابل اجتماعی به طور پیوسته شکل می گیرد و این امکان را به افراد می دهد که خود و استعداد های خویش را پرورش دهند، بیاموزند و اصلاح کنند(گیدنز، ۱۳۸۶:۴۴) و از طریق حضور فرد در جامعه و ایجاد روابط مختلف با دیگران به آن دست پیدا کند و مهارت های لازم را بدست آورد.

با گسترش فضای مجازی در جامعه و حضور افراد در آن زمینه برای ارتباط و روابط بین افراد و جامعه تا حد زیادی رو به کاهش پیدا کردن است. به طوری که افراد بیشتر سعی می کنند با حضور در فضای مجازی اوقات خود را بگذرانند و با دیگران رابطه برقرار کنند. این امر سبب شکل گیری نوعی گسست بین فرد و اجتماع می شود. از آنجا که بیشتر کاربران این فضا را نوجوانان و جوانان تشکیل می دهند که نسبت به روشهای زندگی در جامعه و فرهنگ آن آگاهی کمی دارند، انزوای آنها از جامعه به دلیل حضور مداوم در فضای مجازی سبب ایجاد چالش ها و آسیب هایی متعدد در زمینه انتقال روش های زندگی و فرهنگ اجتماعی

⁵ Morisson

⁶ Socialization

به این افراد می شود و آنها را اشخاصی غیراجتماعی و بدون تعهد نسبت به جامعه و افراد آن بار می آورد و سبب افزایش خشونت و ایجاد ناامنی های اجتماعی در سطح جامعه می شود.

افزایش فاصله بین نسل ها

با توجه به اینکه فناوری های نوین، برای جوانان جذابیت بیشتری دارد، بنابراین آنها یادگیری و پیشرفتشان در این زمینه بیشتر خواهد بود و افراد با سنین بالا پیشرفت و گرایش چندانی نسبت به این فناوری جدید و حضور در فضای مجازی ندارند این امر سبب می شود که فاصله بین نسل های قبل با نسل های بعدی بیشتر شود. اینشکاف باعث می شود که هم زبانی بین نسل ها از بین برود و نسل جوان از ارزشهای ملی و اسلامی و گذشتگان خویش دور شوند. همچنین به دلیل تسلط بیشتر جوانان بر استفاده و بهره وری از فضای مجازی، بحران کنترل از سوی افراد بزرگتر شکل می گیرد، چرا که کنترل جوانان و نوجوانان و سایر کاربران در فضای مجازی سخت تر می شود (حبیبی، ۱۳۸۹: ۱۳۴-۱۳۳).

متزلزل شدن بنیان خانواده

فضای مجازی جذابیت هایی دارد که سبب شده والدین و فرزندان به این فضا علاقه مند شوند. خانواده ها به دلایل متعددی مانند پر کردن خلا حضور خویش نزد فرزند، جبران کمبود محبت، تفاخر، سرگرمی فرزندان با بازی های تلفن همراه و ... برای فرزندان شان خط و گوشی همراه و تبلت تهیه می کنند. فرزندان نیز به دلیل نوگرایی، هیجان طلبی، خودنمایی و مدگرایی متوجه این فضا شده اند. افزون بر جذابیت های مقدماتی فضای مجازی برای کودکان و نوجوانان، با نزدیک شدن نوجوانان به سن بلوغ، برخی از ویژگی های روان شناختی دقیق در آن ها بروز می یابد که فناوری های ارتباطی جدید به خوبی می توانند این ویژگی ها را پوشش دهند (تدین، ۱۳۹۵: ۲۳۱). رواج این پدیده در خانواده ها در کنار کارکردها و جذابیت هایی که دارد، آثار مخرب و زیان بخش بسیاری را نیز به همراه داشته است کوچکترین اثر زیان بار فضای مجازی در خانواده ها این است که اعضای خانواده حاضر غایب شده اند؛ در جم خانواده نشسته اند اما دلشان در جای دیگری است. این کوچکترین آسیب این فضا است که پیامدهای ناگوار و بزرگ تری همچون فروپاشی خانواده ها یا پیش آمدن زمینه های خیانت و قتل و جنایت نیز دیده می شود که روز به روز در حال گسترش است (هاشمی زاده و انصاری نسب، ۱۳۹۶: ۲۲۷). برای مقابله با این آسیب ها باید راهکارهایی در پیش گرفته شود. این راهکارها را می توان در دو بعد خانوادگی و فراخانوادگی دسته بندی کرد.

از جمله راهکارهای خانوادگی می توان به تربیت صحیح و اخلاق محور در خانواده، توجه خانواده به گناهان اخلاق زدای فضای مجازی، معرفی الگوهای رفتاری برتر، مدیریت صحیح استفاده از فضای مجازی، معرفی جایگزین برای فضای مجازی، ایجاد پیوند عاطفی با مراکز دینی اشاره نمود. همچنین گفتمان سازی درباره موضوع فضای مجازی با رویکرد انقلاب اسلامی، راه اندازی شبکه ملی اطلاعات، ارائه الگوهای ارتباطی جدید، مطالبه مدیریت اسلامی ایرانی فضای مجازی از مسئولان راهکارهای فراخانواده ای می باشند.

آسیب های فرهنگی فضای مجازی

فعالیت شمار زیاد شبکه های اجتماعی خارجی در کشور، ناآگاهی کاربران درباره تاثیرات منفی این شبکه ها، نبود نظارت دقیق بر محتوای تولید شده در فضای مجازی، امکان تهاجم فرهنگی کشورهای بیگانه علیه فرهنگ ملی و بومی کاربران، تولید و ترویج محتوای ضد فرهنگی یا ترویج فرهنگ بیگانه در کشور، انحطاط خط و زبان فارسی، ناآشنایی مسئولان و موثران فرهنگی با فضای واقعی، نهادینه نشدن فضای ارتباط در فضای مجازی و ...

آسیب های فضای مجازی در حوزه دینی

تشکیک در مسائل بنیادی دین و مذهب، شکل گیری و ترویج سریع شایعات و اخبار نادرست در حوزه ارزش های دینی، رواج تفکرات التقاطی در زمینه دین و مذهب، ایجاد شک و ذهنیت منفی در میان نوجوانان و جوانان، ترویج عرفان های نوظهور و عقاید خرافی به نام دین، تبلیغ خرده فرهنگ های جدید و نوظهور به جای دین، وارونه جلوه دادن فرهنگ های مبتنی بر دین و زیبا نشان دادن فرهنگ های جوامع غیر دینی و ...

آسیب های فضای مجازی در حوزه هویتی

هویت های جعلی و دروغین که کاربران نمی توانند آنها را شناسایی کنند، امکان جعل هویت و سواستفاده از کاربران، هویت اکتسابی کاربران در شبکه های اجتماعی مجازی آنلاین در مقابل هویت واقعی کاربران آفلاین، کاهش سرمایه اجتماعی با منفعیل کردن کاربران و از بین بردن عناصر اصلی هویت آنها و ... (بیدی و کارشکی، ۱۳۹۶).

امروزه رشد فضای مجازی با ورود بین افراد همه نوع روابط را دستخوش تغییر کرده است. تغییر در سیستم حقوق و تکالیف و نقش ها نشانگر این است که ورود فضای مجازی به زندگی افراد جامعه و دسترسی آسان به آن بر فرهنگ و ارزش ها و هنجارهای موجود در جامعه تاثیرگذار است. فضای مجازی همواره دگرگونی های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی متعددی را در بردارد. و در دراز مدت می تواند ساختارهای ارزشی را بسازد یا آن ها را دگرگون کنند. فاصله نسلی ایجاد شده در جامعه حاصل تحولات عمیق در جامعه است. تحولات عمیق ایجاد شده در جامعه بر روی رشد فرزندان و نحوه تربیت والدین نسبت به فرزندان اثر می گذارد و باعث تغییر رفتار در آنها می شود و فاصله نسلی ایجاد می شود.

پیشنهادها:

- در فضای مجازی بیشترین تهدید و آسیب متوجه جوانان و نوجوانان است. بنابراین بایستی به نحوه استفاده بهینه از فضاهای مجازی و حرکت به سمتی که واقع بینانه تر است توجه بیشتری شود که فرهنگ سازی برای کاهش پیامدهای آن ضروری است. بنابراین اطلاع رسانی و آموزش نحوه استفاده صحیح از این فن آوری می تواند مؤثر باشد بدنی منظور افزایش آگاهی خانواده های نوجوانان و جوانان در برخورد با محتوا و مطالب هنگام استفاده از فضای مجازی بخصوص در محیط هایی که افراد کمتر امکان دسترسی به آموزش های مختلف در این زمینه را دارند ضروری به نظر می رسد.

- فضای مجازی فرصتی را می دهد تا افراد بتوانند انسجام ملی، تحرکات اجتماعی و فرهنگ جامعه شان را هم به اشتراک بگذارند هم در راستای نیل به هدف های جامعه خود گام بردارند و حتی تاثیر گذار بر رویه افراد دیگری باشند که با آنها در فضای مجازی در تعامل ارتباطی هستند و از این طریق فرهنگ، دین، شرایط اجتماعی شان را به کاربران اینترنتی در کشور های دیگر صادر کنند و حتی ممکن است آنها را با گرایش های خود همسو کنند یا با گرایش های آنها و طرز فکر و ایده شان همسو شوند.

-باید به هر کاربری که می خواهد از فضای مجازی استفاده کند، سواد و مهارت آن را آموزش داد. اگر صرفاً خود فرد بی هیچ آموزش یا مهارتی از فضای مجازی استفاده کند، بیشتر در دام مجرمان اینترنتی و سایت های غیر اخلاقی گرفتار می شود.

- همانگونه که در فضای حقیقی هر کس می تواند اشاعه دهنده عقیده ای باشد، در فضای مجازی نیز هر کسی می تواند تفکر خود را رواج دهد و این شاید بزرگ ترین آسیب باشد که تبلیغ دین در فضای مجازی بسیار شخصی، ذوقی، سلیقه ای و بدون ضابطه شده است که افراد آشنا به این فضا می توانند به رسالت دینی خود عمل کنند و به تبلیغ دین در این فضا بپردازند. مراکز و نهادهای زیادی در این باره فعال اند، اما عدم انسجام این مراکز در عمل به یکی از آسیب های تبلیغ دین در اینترنت منجر شده است. با توجه به اینکه در محیط های سنتی مراکز دینی بسیار مورد توجه است. این مراکز می توانند به روز کردن و جذاب کردن آموزه های خود به جذب افراد در امور دینی کمک کنند و مانع گرایش بی رویه آنها به منابع اطلاعاتی موجود در فضای مجازی شود.

- لازمه مدیریت تکنولوژی و فن آوری ها این است که عملکرد کشورهای دیگر که در این باره خیلی از ایران جلوتر هستند، بررسی شود و سپس با ایده گرفتن از این اقدامات، آنها را برای استفاده در کشور بومی کرد. همچنین باید گذشته خود را نیز آسیب شناسی کرده و با رویکرد به آینده، سیاست هایی را تدوین و بر مبنای آن برنامه ریزی مناسبی در راستای استفاده بهتر کاربران در فضای مجازی انجام شود

- مسئولان و برنامه ریزان فرهنگی کشور سعی در ارائه برنامه های منسجم برای معرفی فرهنگ ملی در فضای مجازی داشته باشند تا به نوعی بتوان فرهنگ ایرانی را به عنوان یکی از فرهنگ های اثرگذار در عرصه ی جهانی به کاربران خارجی معرفی کرد.

- هویت اجتماعی در بین دانشجویان به عنوان قشری از جامعه که باید آینده کشور را بسازد، یکی از مسائلی است که بهبود آن باید در برنامه های دولت قرار گیرد. هویت اجتماعی در فضای مجازی، قابل پیوستن به زندگی واقعی افراد است. این مسئله جنبه های گوناگون زندگی افراد را در بر می گیرد و می تواند سبب زیان فراوان به کشور شود همچنین باعث تقویت هویت اجتماعی شهروندان در زندگی واقعی آنها می شود

- در نهایت اینکه نیروی متخصص در حوزه فضای مجازی و نیز آسیب شناسی آن. در دانشگاه ها تربیت شده در حوزه فضای مجازی، سیاستگذاری و برنامه ریزی فرهنگی مناسب صورت پذیرد.

منابع:

باومن، زیگموند(۱۳۸۴). عشق سیال، ترجمه عرفان ثابتی، نشر فقهونوس، تهران.

بیدی، فاطمه؛ کارشکی، حسین(۱۳۹۶)؛ اعتیاد به اینترنت، چاپ سوم، تهران: آوای نور.

بهمنی، مهرزاد؛ محمدی شکیب، عباس(۱۳۹۴). سبک های نوین ارتباطات انسانی در فضای مجازی؛ فرصت ها و تهدیدهای شبکه های اجتماعی موبایلی، فصلنامه مطالعات رسانه های نوین، سال اول، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۴

تدین نبوی، راضیه و همکاران (۱۳۹۵). «آموزش، حلقه مفقوده در استفاده بهینه و مطلوب از تلفن همراه هوشمند»؛ مجموعه مقالات همایش تلفن همراه هوشمند و سبک زندگی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی.

دریفوس، هربرت (۱۳۸۳)، درباره اینترنت؛ نگاهی فلسفی به اینترنت، ترجمه علی ملائکه، نشر گام نو، تهران.

ذکایی، محمد سعید؛ خطیبی، فاخره (۱۳۸۵). اینترنت و تغییرات هویتی (پژوهشی در میان کاربران جوان حرفه ای)، فصلنامه انجم ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، سال دوم، شماره ۷ (زمستان).

جوادی، علی محمد (۱۳۸۳). بررسی میزان و نوع استفاده از اینترنت و تاثیر آن بر ارزش های خانواده در بین دانش آموزان دبیرستان های ناحیه ۳ مشهد، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی.

حبیبی، محمدرضا (۱۳۸۹). ارزیابی فناوری های نوین آموزش هوشمند در مدارس ایران، مطالعه مطالعه موردی یک دبیرستان هوشمند، پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت فناوری اطلاعات به راهنمایی سپهر قاضی نوری، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.

ریترز، جورج (۱۳۷۴). نظریه جامعه شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، نشر علمی، تهران.

گیدنز، آنتونی (۱۳۸۶). جامعه شناسی، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: انتشارات نی.

ملک احمدی، حکیمه؛ عدلی پور، صمد؛ پیرنیا، زهرا (۱۳۹۳). آسیب شناسی آثار هرزه نگاری اینترنتی بر روابط جنسی زوج ها، فصلنامه رسانه و خانواده (۱۰ و ۱۱)، ۲۹-۵۰.

هاشمی زاده، سید رضا؛ انصاری نسب، بنیامین (۱۳۹۶). عصر مجازی تاملی بر کارکردها و رویکردهای جامعه مجازی، تهران، نشر تیسرا.

Eynona, R & Helsperb, E. (2013). Family dynamics and Internet use in Britain: what role do children play in adults engagement the Internet? Information, Communication & soulty, (8(2)), 156-17 .

Lightburn, M. (2009). **Cyber bullying: A content analysis of existing literature**. Thesis (M.S.W.), California State University, Long Beach, 2009.

Morrison, R. G. (2008). **An examination of the relationship between culturally recognized symbols as avatars and trust in computer-mediated communication environments**. Thesis (PHD) The Graduate Faculty of Auburn University, 2008.